

Laika akuzatīva un lokatīva opozīcija un aspekts latviešu valodā

Opposition of temporal accusative and locative and aspect in Latvian

Daiki Horiguči (*Daiki Horiguchi*)

Iwate University, Faculty of Humanities and Social Sciences

3-18-34, Ueda, Morioka, Iwate, 020-8550 Japan

E-pasts: *sirdspuksti@gmail.com*

Raksta mērķis ir analizēt laika akuzatīva un lokatīva opozīciju un to saistāmību ar verbiem pēc to aspektuālajām pazīmēm, apskatot dažādas laika mērvienības (*sekunde, minūte, stunda, diena, nedēļa, mēnesis, gads*) ar numerāļiem un kvantitatīvās pazīmes vārdiem (*pāris, pusotra, dažs, vairāki, daudzi*) akuzatīvā un lokatīvā.

Laika akuzatīvs jeb duratīvs apzīmē laikaposmu, pa kuru ilgst situācija, savukārt laika lokatīvs jeb terminatīvs – laikaposmu, kurā realizējas situācija. Locījumu saistāmība ir cieši saistīta ar verba aspekta opozīciju. Aspektuāli korelatīvo verbu vidū imperfektīvs saistās ar laika akuzatīvu, bet perfektīvs – ar lokatīvu. Aspektuāli nekorelatīvajiem verbiem aspektu nosaka viens vai otrs locījums, vai pēc verba leksiskās nozīmes priekšrocība tiek dota vienam vai otram locījumam.

Laika lokatīvam piemīt proporcionāls situācijas vērtējums pret ierobežotu laiku. Ieskats nominālajā vārdkopā ar laika lokatīvu atklāj, ka laika lokatīvs pragmatiski paredz operatīvu situācijas realizāciju. No tā izriet, ka laika lokatīvs apzīmē samērā īsu laikaposmu, bet laika akuzatīvs – samērā ilgu laikaposmu.

Atslēgvārdi: aspekts; temporālā kvantifikācija; laika akuzatīvs; laika lokatīvs.

1. Ievads

Aspekts visšaurākajā izpausmē ir opozīcija *perfektīvs/imperfektīvs*. Šajā izpratnē parasti tiek runāts par aspektu slāvu valodās. Aspekts plašākā izpratnē tiek dēvēts par aspektualitāti vai akcionalitāti un raksturots pēc daudzveidīgām situācijas norises pazīmēm: attiecībā pret situācijas galapunktu, proti, telisks/atelisks, pluriakcionalitāte (subjekta/objekta daudzums, habituāls, iteratīvs, distributīvs utt.), progresīvs, situācijas fāzes (sākums, turpinājums, beigas), intensitāte, ilgums, pēkšņums, ātrums un citas.

Latviešu valodas aspektoloģija ir aprakstīta virknē pētījumu (Staltmane 1958; Endzelīns 1971; Hauzenberga-Šturma 1979; Holvoet 2001; Wälchli 2004; Soida 2009; Kalnača 2013; Horiguchi 2014 u. c.). Latviešu valodas aspekts ir leksiski gramatiska kategorija, kas „izpaužas nevis stingru likumību veidā, bet gan vairāk tendenču veidā” (Staltmane 1958, 266). Opozīcija *perfektīvs/imperfektīvs* tiek izteikta ar prefiksu un aptver tikai vienu daļu verbu. Otrai daļai verbu – pārsvarā kustības verbu – tiek izmantota konstrukcija *bezpriedēkļa verbs + adverbs* (vairāk

sk. Horiguchi 2016). Trešajai daļai verbu vispār trūkst formālas pazīmes viena un otra aspekta izteikšanai, un paliek divveida jeb bezaspekta verbi.

Aspekts ir cieši saistīts ar verba leksisko nozīmi, tāpēc verbus lietderīgi iedalīt pēc aspektuālām grupām. Tā Zeno Vendlers (*Zeno Vendler* 1967, 106) angļu valodas materiālā izstrādājis verbu klasifikāciju, kas devusi pamatu verba leksiskās un aspektuālās pazīmes mijiedarbības izpētei ne tikai angļu, bet arī daudzās citās valodās. Šeit verbi tiek iedalīti četrās grupās: stāvoklis (*state*) (*know* ‘zināt’, *desire* ‘vēlēties’), nodarbošanās (*activity*) (*run* ‘skriet’, *swim* ‘peldēt’), izpildījums (*accomplishment*) (*paint a picture* ‘(uz)zīmēt gleznu’) un sasniegums (*achievement*) (*recognize* ‘pamanīt’, *lose* ‘(pa)zaudēt’). Šāda četru grupu semantika tiks tuvāk skarta sakarā ar teliskuma jēdzienu un aspekta opozīciju. Vendlera klasifikācija palīdz izprast verbā iekodētās aspektuālās pazīmes un to ietekmi uz gramatisko paradigmu, piem., angļu valodā iespēju veidot progresīvu (Vendler 1967, 98–113; Dowty 1986, 53–56; Verkuyl 1989, 44–49 u. c.).

Vēl svarīgs jēdziens aspekta sakarā ir teliskums un opozīcija *telisks/atelisks*. Teliskums paredz situācijas galapunktu, pēc kura sasniegšanas situācija vairs neturpinās. No Vendlera verbu klasifikācijā piedāvātajām četrām grupām *atelisks* ir stāvoklis, nodarbošanās, savukārt *telisks* ir izpildījums un sasniegums. Slāvu valodās aspekta opozīciju veido verbi, kas pieļauj *telisku* situāciju un pēc Vendlera klasifikācijas attiecas uz izpildījumu un sasniegumu. Teliskums un perfektivitāte daļēji pārklājas, bet tie ir divi neatkarīgi jēdzieni (Borik, Reinhart 2004). Izpildījuma verbs ar perfektīvu attēlo situācijas realizāciju, savukārt ar imperfektīvu – procesu, proti, situācijas mērķtiecību uz tās realizāciju, kā arī situācijas realizāciju iteratīvā lasījumā. Sasnieguma verbs norāda uz momentānu situācijas norisi. Tāpat kā izpildījuma verbs tas ar perfektīvu attēlo situācijas realizāciju, bet ar imperfektīvu – vienīgi situācijas realizāciju iteratīvā lasījumā.

Viena leksēma atkarīgi no konteksta var attiekties uz dažādām grupām. Piem., teikumā *Katru dienu es lasu grāmatas* verbs *lasīt* apzīmē nodarbošanos, jo ar objektu daudzskaitlī situācija nav ierobežota. Savukārt teikumā *Tagad es lasu piekto lappusi* tas pats verbs apzīmē izpildījumu: situācija ir ierobežota ar konkrētu lappusi, un pēc piektās lappuses izlasīšanas teikumā nekas nav minēts. Latviešu valodā aspekta opozīciju veido izpildījuma verbi, piem., *lasīt/izlasīt šo grāmatu, pirkt/nopirkt šo grāmatu*.

2. Temporālā kvantifikācija

Temporālā kvantifikācija jeb determinācija ir viens no aspekta izpausmes elementiem ārpus verba. Angļu valodā, kur verbam formāli nav aspektuālās pazīmes, bieži tiek izmantota verba saistāmība ar temporālās kvantifikācijas apstākļiem, lai atklātu aspektuālās pazīmes: piem., pārbaudītu situācijas teliskumu (Dowty 1986; Verkuyl 1989; Smollett 2005 u. c.). Arī krievu valodā, kur vairākumam verbu aspekts izpaužas perfektīvā vai imperfektīvā, vērojama aspekta mijiedarbība ar temporālās kvantifikācijas apstākļiem (Kržižkova 1966; Padučeva 1988; Bondarko 2001). Temporālajai kvantifikācijai ir divi galvenie veidi: *duratīvs* un *terminatīvs*.

Duratīvs var būt atbilde uz jautājumu „cik ilgi?” un saistās ar verbiem, kas pēc Vendlera klasifikācijas attiecas uz stāvokli, nodarbošanos un izpildījumu procesa gaitā. Savukārt terminatīvs var būt atbilde uz jautājumu „cik ātri?” vai „cik īsā/ilgā laikā?” un saistās ar verbu, kas attiecas uz sasniegumu un izpildījumu realizācijas posmā. Angļu valodā šiem diviem temporālās kvantifikācijas veidiem tiek izmantoti prievārdiski apstākļi *for two years* ‘divus gadus’ un *in two years* ‘divos gados, divu gadu laikā’. Savukārt krievu valodā atbilstoši tiek izmantots laika akuzatīvs *dva goda* ‘divus gadus’ un prievārdiskais apstāklis *za dva goda* ‘divos gados, divu gadu laikā’. Aprakstot temporālo kvantifikāciju dažādās valodās, pētnieki nav saskaņojuši šos terminus. To vietā sastopami citi termini: „*For-adverbials*” un „*In-adverbials*” (Verkuyl 1989, 49), „*durative adverbials*” un „*time-span adverbials*” (Krifka 1975, 75). Tālāk rakstā tiek izmantoti minētie termini „duratīvs” un „terminatīvs”.

Latviešu valodā ir dažādi temporālās kvantifikācijas izteikšanas līdzekļi. Leksiski līdzekļi ir apstākļi ar vārdiem *ilgi, laikā, garumā/ilgumā* (*divus gadus ilgi, divu gadu laikā, divu gadu garumā/ilgumā*), prievārdisks apstāklis (*uz diviem gadiem*). Savukārt gramatiski līdzekļi ir laika akuzatīvs (*divus gadus*) un lokatīvs (*divos gados*), kas atbilst respektīvi duratīvam un terminatīvam un tiek tālāk analizēti šajā rakstā.

Laika akuzatīvam sinonīmiskas ir vārdkopas ar komponentiem *garumā/ilgumā* (*divu gadu garumā/ilgumā*), bet laika lokatīvam daļēji atbilst vārdkopa ar komponentu *laikā* (*divu gadu laikā*). Kaut gan vārdkopa ar komponentu *laikā* ietver sevī arī nozīmi ‘ne ilgāk par’, savstarpēji aizstājams lokatīvs un vārdkopa ar komponentu *laikā*. Par to liecina arī piemēri (1) un (2) no dažādiem avotiem.

- (1) *Pēc šāda koduma ļoti ātri, dažās minūtēs, atīstās tūska, kas izraisa elpceļu nosprostošanos un smakšanu.* (Neatkarīgā Rīta Avīze, turpmāk – NRA)
- (2) *Pēc šā dzēliena dažu minūšu laikā atīstās tūska, kas izsauc elpošanas ceļu nosprostošanos un smakšanu.* (Zemgales Ziņas)

Vārdkopa ar komponentu *laikā* tiek lietots biežāk nekā vārdkopas ar komponentiem *garumā/ilgumā*, tāpēc rakstā blakus laika lokatīvam tiek analizēti arī piemēri ar šo vārdkopu.

Rakstā tiek apskatītas dažādas laika mērvienības (*sekunde, minūte, stunda, diena, nedēļa, mēnesis, gads, gadsimts*) ar numerāļiem un kvantitatīvās pazīmes vārdiem (*pāris, pusotra, dažs, vairāki, daudzi*) akuzatīvā, lokatīvā un tam sinonīmiskajā vārdkopā ar komponentu *laikā*. Rakstā izmantotie piemēri ir ekscerpēti no plašsaziņas līdzekļu tekstu datubāzes *Lursoft laikrakstu bibliotēka* (www.news.lv), kā arī izmantojot *Google* meklētāju (www.google.lv) un atsevišķus žurnālus. Vārda meklēšanas sistēmā tika ierakstīts laika akuzatīvs un lokatīvs ar noteiktu skaitli (*divus gadus, divos gados*) un tika analizēti parādītie piemēri. Analīzei netika vērā ņemts akuzatīvs, kas apzīmē intervālu pret kādu citu atskaites laiku un veido vārdkopas ar prievārdiem *pēc* un *pirms* vai adverbu *iepriekš* (*divus mēnešus pirms sacensībām, divas dienas iepriekš*). Netika analizēts arī lokatīvs, kas kopā ar deiktiskiem vārdiem *šis, pirmais, pēdējais, nākamais, tuvākais* norāda uz laika fonu (*šajos piecos mēnešos, pēdējās divās dienās*). Rakstā analizēts laika akuzatīvs un lokatīvs teikumos, kur verbs lietots vienkāršajās laika formās.

3. Laika akuzatīva un lokatīva saistāmība ar verbiem

Līdzšinējās gramatikās nav tiešā veidā aprakstītas ločījumu funkcijas temporālajā kvantifikācijā un arī ločījumu mijiedarbība ar aspektu. Jaunākajā latviešu valodas akadēmiskajā gramatikā minēts, ka „(l)aiņa akuzatīvs izsaka laika nojēgumu. Tas atkarībā no lietvārda leksiskās nozīmes un dažādiem apzīmētājiem var norādīt gan uz konkrētu laika vienību, kurā notiek darbība, gan uz nenoteiktu, aptuvenu laiku” un „(l)aiņa lokatīvs apzīmē laiku, kurā notiek ar verbu izteiktā darbība” (Smiltnece 2013, 351, 355). Savukārt iepriekšējā latviešu valodas akadēmiskajā gramatikā teikts, ka „laika akuzatīvs norāda uz laika sprīdi, kurā darbība *nepārtraukti* notiek, notikusi vai notiks” (Ahero et al. 1959, 399; autora kursivējums), un laika lokatīvs „izsaka laika sprīdi, kurā realizējas verbā ietvertais saturs – darbība vai stāvoklis” (Ahero et al. 1959, 407). Salīdzinot divas gramatikas, ar aspektu saistītās pazīmes var saskatīt senākajā gramatikā, it īpaši laika akuzatīva definīcijā – jo laika akuzatīvs apzīmē laikposmu, kas aptver ar verbu izteikto situāciju. Senākajā gramatikā laika akuzatīvam tiek piešķirta vēl viena definīcija: tas „rāda, ka ar verbu izteiktā norise neaizņem visu laika posmu, bet tikai iekrīt tajā” (Ahero et al. 1959, 399). Taču šajā funkcijā laika akuzatīvs līdzinās laika lokatīvam, kas norāda uz laika fonu (sal. *nakti* un *naktī*). Tāpēc rakstā minētā definīcija netiek apskatīta.

Laika ločījumu opozīcija pamatā sasauca ar aspekta opozīciju. Aspektuāli korelatīviem verbiem laika akuzatīvs saistās ar imperfektīvu, norādot uz situācijas ilgumu, bet laika lokatīvs – ar perfektīvu, izsakot termiņu, kura robežās tiek sasniegts situācijas rezultāts. Rezultāts var būt arī noteikti kvantificēts objekts, kā redzams piemērā (4).

- (3) [...] *pedagogi trīs dienas vāca makulatūru*. (Ziemeļlatvija)
 (4) [...] *3.a klase dažās dienās savāca 312 kilogramus makulatūras*. (Bauskas Dzīve)

Edīte Hauzenberga-Šturma norāda uz subjekta daudzuma semantikas nozīmi aspekta interpretācijā (Hauzenberga-Šturma 1979, 300). Piemērā (5) ar laika akuzatīvu izteikta distributīva situācija, kad attēlots kopums vairāku viendabīgu situāciju: šajā gadījumā vairāki ciemi zūd pakāpeniski un secīgi, uz ko norāda nominālā vārdkopa *ciems pēc ciema*. Tādēļ laika akuzatīvs šeit atspoguļo izstieptāku laikposmu. Savukārt piemērā (6), kur tiek lietots tas pats verbs *mirst*, runa ir par situāciju, kurā piedalās tikai viens subjekts *dižkoks*. Subjekta daudzuma ziņā piemērs (7) neatšķiras no piemēra (5), bet tajā nav izteikta distributīva semantika un tiek runāts par termiņu no inficēšanās brīža līdz nomiršanas brīdim.

- (5) *Tagadējas varas vadībā jau 20 gadus mirst ciems pēc ciema*. (NRA)
 (6) [...] *tas [dižkoks] 300 gadus aug, 300 gadus atīstās, 300 gadus mirst*. (Kurzemnieks)
 (7) *Vīruss izraisa vispārēju noasiņošanu, un vairāk par pusi inficēto nomirst dažās dienās*. (NRA)

Rezultātu vai situācijas mērķtiecību var izteikt ne tikai prefikss, bet arī sekundārs predikatīvs komponents ar rezultāta nozīmi: *cept ko gatavu* vai *vārīt ko*

mīkstu. Kad verbi ir aspektuāli korelatīvi, tiek ievērota to saistāmība ar vienu vai otru laika locījumu kā piemēros (8) un (9). Problēmgadījums ir piemērs (10), kur tiek izmantots laika lokatīvs ar imperfektīvu. Tādi piemēri korpusā tiek konstatēti mazskaitlīgi, tāpēc aspektuāli korelatīvo verbu saistāmība ar vienu vai otru laika locījumu šķiet stingra.

(8) *Cep gatavu aptuveni 80 minūtes* [...] (Latgales Laiks)

(9) [...] *15 minūtēs izcep gatavus* [...] (Liesma)

(10) [...] *cep gatavu apmēram 15 minūtēs*. (Liesma)

Aspektuāli nekorelatīvi verbi pēc saistāmības ar laika akuzatīvu un lokatīvu tiek iedalīti trijās grupās: tie saistās ar vienu vai otru, vai arī ar abiem locījumiem.

Tikai ar laika akuzatīvu saistās verbi, kas attiecas uz stāvokli (*būt, sēdēt, dzīvot, iztikt, mīlēt*) un nodarbošanos (*strādāt, nodarboties, darboties, spēlēt*), iteratīvi verbi (*braukāt, vadāt, nēsāt, panēsāt*), kā arī delimitatīvi *pa*-verbi un perduratīvi *no*-verbi, kas apzīmē respektīvi īsu un noteiktu, parasti ilgu laikaposmu (*padzīvot/nodzīvot, pastrādāt/nostrādāt*) un citi verbi (*turpināt, turēt, izturēt, glabāt, uzglabāt*). Atsevišķi jāmin verbs *ilgt*, kas pēc nozīmes obligāti prasa paplašinātāju, kas norāda uz noteiktu laikaposmu.

Ar laika lokatīvu saistās verbi, kas apzīmē rezultāta sasniegšanu gan telpiskā ziņā (*tikt, nokļūt, atbraukt, aiziet, ielaist, iemet, nonākt*), gan abstraktā nozīmē (*panākt, sasniegt, uzvarēt, pievarēt, pārspēt*), kā arī verbi, kas parasti paredz momentānu situācijas pāreju (*uzzināt, atklāt, atrast, atrasties, gūt*). Laika lokatīvu piesaista verbi, kas ir savā starpā derivatīvi saistīti vai atvasināti: piem., verbi ar piedēkli *iz-*, kas norāda uz darbības pilnīgumu un izsmeltību (*izpirkt, iztirgot, izsīkt, iztērēt, izsmelt*), bezpriedekļa un priedekļverbi (*gūt/iegūt/atgūt, rasties/ierasties, veikt/paveikt/pieveikt*), kā arī kustības nozīmes priedekļverbi, kam ir noteikta apjoma objekts (*nobraukt/nobraukāt 5 km, izstaigāt loku, apbraukāt visas vietas*). Atsevišķi jāmin aizgūtie verbi (*realizēt, fiksēt, likvidēt*), kas atrasti ar laika lokatīvu, kaut gan valodas praksē sastopami prefiksāli varianti, kuri uzsver perfektivitāti (*norealizēt, piefiksēt/nofiksēt, nolikvidēt*).

Verbiem, kas parasti saistās ar laika lokatīvu, saistāmību ar laika akuzatīvu paplašina iteratīva interpretācija, kad situācija notiek regulāri, atkārtoti. Domājams, jo plašāks laikaposms, jo vairāk iespējama šāda interpretācija: tālāk visos piemēros intervāls ir *gadi*. Piemēru (14) var uzskatīt par problēmgadījumu, jo perfektīvam priedekļverbam *sagatavot* ir attiecīgais imperfektīvs bezpriedekļa verbs *gatavot*, un būtu gaidāms tieši pēdējais.

(11) *Latvijas dzelzceļi jau vairākus gadus sasniedz augstāko trafika apjomu*. (Latgales Laiks)

(12) *Gustavo Kuertēna* [...] „*French Open*” *uzvar divus gadus pēc kārtas*. (Vakara Avīze Vakara Ziņas)

(13) [...] *ja sešus gadus atrodu šeit darbu, tad kaut kāds pieprasījums laikam ir*. (Lauku Avīze)

(14) *Viņa jau daudzus gadus sagatavo olimpiešus, kuri gūst atzinību arī visā pasaulē* [...]. (Auseklis)

Ar abiem locījumiem brīvi saistās daļa tā saucamo divveidu verbu. Piemēros (15) un (16) verbs *apgūt* saistās gan ar akuzatīvu nozīmē ‘mācīties’, gan ar lokatīvu nozīmē ‘iemācīties’. Piemēros ar verbiem *notikt* un *izplatīties* akuzatīvs norāda uz situācijas norises laikaposmu, kamēr lokatīvs apzīmē realizācijas termiņu.

- (15) [...] *divus gadus apguvu vācu un latīņu valodas.* (Jēkabpils Vēstis)
 (16) [...] *divos gados apguvu apģērba dizainu* [...]. (Kursas Laiks)
 (17) *Sacensības notika divas dienas.* (Staburags)
 (18) *Sacensības notika divās dienās* [...]. (Druva)
 (19) *Jau vairākus mēnešus izplatījās baumas* [...]. (Baltic News Service, turpmāk – BNS)
 (20) *Liesmas klubā izplatījās divu minūšu laikā.* (NRA)

Situāciju var attēlot gan tās plūsmā jeb procesā, gan tās realizācijā. Attiecīgi ar locījumiem tiek izteikts kontrasts *ilgums/termiņš*. Piemērā (21) ar divveidu verbu *tapt* laikaposms lokatīvā tiek precizēts ar akuzatīvu, kas norāda uz ilgāku, izstieptu gleznas tapšanas laikaposmu. Piemērā (22) tiek runāts par to, ka, pametot profesionālo sportu, fiziskā slodze nav jāpārstāj uzturēt momentāni (*vienā dienā*), bet jāsamazina pakāpeniski (*gadu, divus*).

- (21) *Glezna top ne jau vienā dienā, droši vien – mēnesi, ilgāk?* (Diena)
 (22) *[Padomju laikā] no lielā sporta aizgāja vienā dienā.* [...] *Patiesībā no īsti lielā sporta jāiziet gadu, divus.* (Santa)

4. Locījumu izvēle un pragmatika

Locījumu izvēle ir saistīta ar to, ka laika akuzatīvs nosauc situācijas ilgumu, bet ar lokatīvu situācijas rezultāts tiek vērtēts „proporcionāli”, proti, tiek savstarpēji attiecināts situācijas rezultāts un ierobežots laikposms. Piemērā (23) runāts par autogrāfu sniegšanas pasākumu, kas ilga 2 stundas, piemērā (24) stāstīts par mūziķiem, kas uzlādēja klausītājus noteiktā mērā, uz ko norāda vārds *pamatīgs*. Piemērā (25) runa ir par divas dienas ilgām sacensībām, savukārt piemērā (26) stāstīts par lielu koncertu skaitu ierobežotā laikā.

- (23) *Kerija divas stundas sniedza autogrāfus.* (Vakara Avīze Vakara Ziņas)
 (24) [...] *divās stundās mūziķi sniedza pamatīgu enerģijas devu.* (Druva)
 (25) *Sacensības norisinās divas dienas.* (BNS)
 (26) *Te četrās dienās norisinās teju simts koncertu.* (Druva)

No notikuma semantikas (angļu *event semantics*) viedokļa aspektuālas pazīmes var būt iekodētas ne tikai verbā, bet arī nomenā un nominālā vārdkopā (Rijkoff 1991; Filip 1999). Nominālās vārdkopās divi locījumi nav izmantojami vienlīdz aktīvi. Daudz plašāku valodas faktu klāstu sniedz nominālās vārdkopas ar lokatīvu, kas norāda uz laika apstākli. Praksē šādas vārdkopas nominatīvā ar laika lokatīvu plaši sastopamas kā virsraksts (*Uzvara 10 minūtēs*), grāmatas nosaukums (*Angļu valoda trīs mēnešos*), pakalpojuma apraksti (*Ātrais kredīts 15 minūtēs; Atslēga 5 minūšu laikā*). Savukārt vārdkopas ar akuzatīvu *ceļojums divas nedēļas* vai *studijas četrus gadus* sastopamas retāk. To vietā tiek izmantota vārdkopa ar

īpašības vārdu *divas nedēļas ilgs ceļojums* vai vārdkopā ar numerāli ģenitīvā *četrus gadus studijas*.

Pragmatiski laika lokatīvs paredz operatīvu situācijas realizāciju. Tas nozīmē, ka *Pankūkas trīs stundās* kā receptes nosaukums un *Angļu valoda četros gados* kā mācībgrāmatas nosaukums īsti neder, un *Vizītkartes vienā mēnesī* kā veikala uzraksts nepiesaista klientus. Laika lokatīva izteiktais laikapomsms tiek uztverts kā samērā īss, savukārt akuzatīva izteiktais laikapomsms – samērā ilgs. Svarīgi atzīmēt, ka tāds pragmatisks vērtējums var aktualizēties bez īpašiem valodas līdzekļiem, piem., tādas partikulas kā *tikai, pat, jau*, kas tiešā veidā kvantificē laikapomsmu kā ‘tik īsā laikā’ vai ‘tik ilgu laiku’. To rāda piemērs (27) ar lokatīvu, kur tiek pausts izbrīns par bulļa ragu augšanas ātrumu un piemērs (28) ar akuzatīvu, kur teksta autors vērtē projekta apstiprināšanas procesu kā lēnu.

(27) *Briežu bullim ragi aug divus mēnešus un var **izaugt** līdz pat 20 kilogramus smagi. Divu mēnešu laikā!* (Santa)

(28) *Mēģināju Ogres būvvaldē apstiprināt savu privātmājas projektu, tas ilga 2 gadus. Iedomājieties, 2 gadus!!!* (www.google.lv)

5. Secinājumi

Locījumu opozīcija *laika akuzatīvs/lokatīvs* sasaucas ar aspekta opozīciju *imperfektīvs/perfektīvs*, ja verbiem ir aspekta opozīcija. Aspektuāli nekorelatīvu verbu vidū verbs pēc savas leksiskās nozīmes tiecas saistīties ar vienu vai otru locījumu, vai arī brīvi saistās ar vienu un otru locījumu, ja verbs ir divveidu verbs.

Laika lokatīvam piemīt proporcionāls situācijas realizācijas vērtējums pret ierobežotu laiku. Ieskats nominālajā vārdkopā ar laika lokatīvu atklāj, ka laika lokatīvs pragmatiski paredz operatīvu situācijas realizāciju, no kā izriet, ka laika lokatīvs apzīmē samērā īsu laikapomsmu, bet laika akuzatīvs – samērā ilgu laikapomsmu.

No rakstā analizētajām nominālajām vārdkopām izriet, ka aspektuālas pazīmes piemīt ne tikai verbam, bet arī nomenam. Tāpēc, novelkot paralēles starp verbu un nomenu aspekta analizē, būtu lietderīgi analizēt nomenu no notikuma semantikas viedokļa. Ja laika lokatīvs biežāk paredz kādu ierobežotu laika posmu, tad būtu interesanti salīdzināt *Ceļojums divās nedēļās* un *ceļojums pa Baltijas valstīm divās nedēļās*, kur pēdējam piem. piešķirta lielāka noteiktība, pateicoties vārdkopai *pa Baltijas valstīm*, un laika lokatīva lietojums šķiet dabiskāks.

Literatūra

1. Ahero, Antonija et al. 1959. *Mūsdienu latviešu literārās valodas gramatika*. I. *Fonētika un morfoloģija*. Rīga: Latvijas PSR Zinātņu akadēmija.
2. Bondarko, Aleksandr. 2009. *Teorija funkcional'noj grammatiki: Vvedenie. Aspektual'nost. Vremennaja lokalizovannost'*. Taksis. Moskva: URSS.
3. Borik, Olga, Reinhart, Tanya. 2004. Telicity and perfectivity: two independent systems. *The Eighth Symposium on Logic and Language: preliminary papers*. Hunyadi, Laszlo, Rákosi, Gyorgy, Tóth Eniko (eds). Debrecen: The Organizing Committee of LoLa, 13–34.

4. Dowty, David R. 1986. The effects of aspectual class on the temporal structure of discourse: semantics or pragmatics? *Linguistics and Philosophy*. 9. 37–61.
5. Endzelīns, Jānis. 1971. Latyšskie predlogi. *Darbu izlase*. I. Rīga: Zinātne, 307–655.
6. Filip, Hana. 1999. *Aspect, eventuality types and nominal references*. New York: Garland Publishing.
7. Hauzenberga-Šturma, Edīte. 1979. Zur Frage des Verbalaspekts im Lettischen. *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung*. 93. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 279–316.
8. Holvoet, Axel. 2001. *Studies in the Latvian Verb*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
9. Horiguchi, Daiki. 2014. Some remarks on Latvian aspect. *Valoda: nozīme un forma. 4. Kategoriju robežas gramatikā*. Kalnača, Andra, Lokmane, Ilze (red.). Rīga: Latvijas Universitāte, 22–32.
10. Horiguchi, Daiki. 2016. Priedēkļa un adverbā atbilstme konstrukcijā „bezpriedēkļa verbs + adverbs” latviešu valodā. *Valoda: nozīme un forma. 7. Gramatika un saziņa*. Kalnača, Andra, Lokmane, Ilze, Horiguchi, Daiki (red.). Rīga: Latvijas Universitāte, 31–40.
11. Kalnača, Andra. 2013. Darbības vārds (verbs). *Latviešu valodas gramatika*. Nītiņa, Daina Grigorjevs, Juris. (red.). Rīga: Latviešu valodas institūts, 456–563.
12. Krifka, Manfred. 1989. Nominal reference, temporal constitution and quantification in event semantics. *Semantics and contextual expression*. Bartsch, Renate, van Benthem Johan, van Emde Boas, Peter (eds). Dordrecht, Providence RI: Foris Publications. 75–115.
13. Kržižkova, Elena. 1966. Temporal’no-kvantitatīvnāja determinācija glāloga. *Československá rusistika*. 11. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 86–93.
14. Rijkoff, Jan. 1991. Nominal aspect. *Journal of Semantics*. 8. Oxford: Oxford University Press, 291–309.
15. Padučeva, Elena. 1988. K semantičeskoj klassifikacii vremennyx determinantov predloženija. *Jazyk: sistema i funkcionirovanie*. Jurij Karaulov (red.). Moskva: Nauka, 190–201.
16. Smiltneice, Gunta. 2013. Lietvārds (substantīvs). *Latviešu valodas gramatika*. Nītiņa, Daina Grigorjevs, Juris. (red.). Rīga: Latviešu valodas institūts, 324–369.
17. Smollett, Rebecca. 2005. Quantized objects don’t delimit after all. *Perspectives on aspect*. Verkuyl, Henk, de Swart, Henriëtte, van Hout, Angeliek. (eds). Dordrecht: Springer, 40–59.
18. Soida, Emīlija. 2009. *Vārddarināšana*. Rīga: Latvijas Universitāte.
19. Staltmane, Velta. 1958. *Verba veidi mūsdienu latviešu literārajā valodā*. Disertācija filoloģijas zinātņu kandidāta grāda iegūšanai. Rīga: Latvijas PSR Zinātņu akadēmija.
20. Vendler, Zeno. 1967. *Linguistics and philosophy*. Ithaca & London: Cornell University Press.
21. Verkuyl, Henk, J. 1989. Aspectual classes and aspectual composition. *Linguistics and Philosophy*. 12, 39–94.

22. Wälchli, Bernard. 2004. Review of the book *Studies in the Latvian verb*, by Axel Holvoet. *Baltu filoloģija*. 13 (1). Rīga: Latvijas Universitātes Akadēmiskais apgāds, 141–153.

Summary

This paper aims to analyze the opposition of temporal accusative and locative and its combinability with the aspectual opposition. The temporal accusative or durative denotes the interval in which a situation takes place, the temporal locative or terminative denotes the interval in which a situation realizes.

The opposition of temporal accusative and locative correlates with the aspectual opposition *perfective/imperfective*. Among aspectually correlative verbs, the imperfective verb connects with the temporal accusative, while the perfective verb connects with the temporal locative. Among aspectually unpaired verbs, the aspect is determined by the one or another case, or one or another case is preferably chosen according to the lexical meaning of the verb.

The temporal locative features a proportional evaluation of situation's realization in regard to the limited time. The analysis of the nominal phrases with the temporal locative shows that the temporal locative pragmatically supposes relatively a short interval, and the temporal accusative – relatively a long interval.